

Бірюков В.А.

курсант 1 курсу факультет № 2 – підготовки
фахівців для НГУ ННІ № 3 НАВС

науковий керівник: **Гребенюк М.О.**

викладач кафедри загально-правових та
психологічних дисциплін факультет № 2 –
підготовки фахівців для НГУ ННІ № 3 НАВС

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВИ КУРСАНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ФНФ НГУ

Взаємодія людини з об'єктивним світом відбувається не лише шляхом пасивного сприйняття, запам'ятовування, осмислення цього світу, а й шляхом створення образів того, з чим вона безпосередньо не зустрічається. Ці образи можуть відображати події, факти, явища, свідком яких вона не була. Нерідко в житті людини доводиться створювати образи таких об'єктів, яких не існує в дійсності, над створюванням яких вона працює. Цей процес називають уявою.

Уява – це особлива форма психіки, яка може бути лише у людини. Вона безупинно пов'язана з людською здатністю змінювати світ, перетворювати дійсність й творити нове. Уява може, випереджаючи майбутнє, створити образ, картину того, чого взагалі не було.

Питанню вивчення уяви загалом у психології присвячено чимало праць таких відомих вчених як С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, А. В. Петровський, М. Р. Ярошевський, М. В. Гамезо, Л. Д. Столяренко, Б. М. Теплов та інші. Разом з тим, сприймаючи військовослужбовців як професіоналів більш логічно-дієвого спрямування, дослідники не в повній мірі приділяють необхідної уваги вивченню цього питання. Хоча, саме процес уяви дозволяє військовослужбовцям багато в чому уявити можливий розвиток подій та спрямувати його на власну користь. І чим раніше почнеться етап розгляду і формування необхідних навичок розвитку уяви, тим ефективнішим буде результат в майбутньому.

В цілому, уява виникає з потреби людини передбачити, пояснити, заглянути в майбутнє, щоб якимось вплинути на нього. У самому широкому сенсі, під уявою розуміють будь-який процес, що протікає в образах. Проте образи уяви відмінні від образів пам'яті й сприйняття, тому що вони представляють собою щось нове, те, чого ще не існувало в дійсності. Звідси виникає необхідність позначити уяву в більш вузькому сенсі, який розкриває С.Л. Рубінштейн: «Уява – це відліт від минулого досвіду, це перетворення дійсного та породження на цій основі нових образів, що є продуктами творчої діяльності та прообразами для

неї». І разом з тим, образи, створені в уяві, завжди спираються на реальні образи сприйняття і пам'яті, про що зазначає Л.С. Виготський: «...зв'язок уяви з дійсністю полягає в тому, що кожне створіння уяви завжди будується з елементів, взятих з дійсності і тих, що містяться в попередньому досвіді людини».

Таким чином, уява - це психічний процес створення нового в формі образу, подання або ідеї. Людина може подумки уявити собі те, чого в минулому не сприймала або не здійснювала, у неї можуть виникати образи предметів і явищ, з якими вона раніше не зустрічалася.

Крім того, уява тісно пов'язана з такими пізнавальними процесами, як сприйняття, пам'ять і мислення, а також з емоційними процесами; в перетворюючій діяльності уяви позначаються мотиви і цілі особистості, її потреби та інтереси, почуття і бажання. «Уява, таким чином, не абстрактна функція, а закономірно виступаюча сторона свідомої діяльності» – говорить С.Л. Рубінштейн.

Уяву кожної людини можна охарактеризувати за різними ознаками. Насамперед її можна поділити на різні види. Так, за характером продуктивності виокремлюють: відтворювальну (репродуктивну) уяву - продукти якої вже були відомі раніше та творчу (продуктивну) уяву, що полягає у створенні нових предметів та явищ. За характером образів визначають конкретну уяву, в якій уявляються певні предмети, речі тощо та абстрактну уяву, що оперує більш узагальненими образами (схемами, символами). Також уяву поділяють ще на активну й пасивну. Активна уява завжди спрямована на виконання творчого або логічного завдання, вона спрямована переважно назовні, і визначається й контролюється волею, а також може бути відтворювальною (репродуктивною) або творчою. Пасивна ж уява не має поставленої мети, інколи постає як ілюзія життя, де людина говорить, діє уявно. Вона тимчасово віддаляється у світ фантастичних, далеких від реальності уявлень, таку уяву людина може викликати навмисно. Навмисне викликані образи фантазії, які не пов'язані з волею і спрямовані на втілення їх у життя, називають мареннями. Кожній особистості властиві марення, в них легко віднайти зв'язок продуктів уяви з потребами людини.

Уява виявляється в різній за змістом діяльності, тому розрізняють такі види уяви, як художня, наукова, технічна тощо. Усі ці види уяви мають свої особливості. У художній уяві переважають чуттєві (зорові, слухові тощо) образи, надзвичайно детальні та яскраві. Технічна уява створює образи просторових відношень у вигляді геометричних фігур з мисленнєвим застосуванням їх у різних комбінаціях. Наукова уява втілюється у плануванні й проведенні експериментальних досліджень, у вмінні будувати гіпотези, знаходженні

неординарних шляхів розв'язання проблеми, у побудові експериментальної ситуації, вмінні узагальнювати емпіричний матеріал тощо.

В результаті проведеного нами емпіричного дослідження із курсантами факультету підготовки фахівців для Національної гвардії України першого курсу навчання, спрямованого на визначення психологічних особливостей їх уяви були виявлені наступні результати. За кількісним показником рівня складності уяви у більшості курсантів переважає середній рівень (40%) та дещо нижчий за середній (24%), 18% опитаних мають найскладніший, п'ятий рівень складності уваги, у 6 % показники складності уяви знаходяться на четвертому рівні, і у 12 % - на найнижчому, першому рівні. Такі результати свідчать про те, що серед опитаних курсантів більшість все ж таки потрапляє в узагальнену тенденцію норми складності уяви, і менша частина досліджуваних вирізняється складністю уявлених образів. На нашу думку такі результати є цілком очевидними, оскільки професійна приналежність емпіричної вибірки все ж таки звикла до конкретних, чітких і визначених уявлень і образів.

За критерієм визначення гнучкості уяви і ступеня фіксованості образів уявлень більшість досліджуваних також отримала середні показники – 41%. Це свідчить про те, що такі люди, як правило, слідують загальновизначеним правилам і уявленням, хоча в умовах необхідності можуть проявляти гнучкість сприйняття і прийняття рішень. Разом з тим, варто відмітити, що значна кількість курсантів виявила високі прояви ригідності уяви – 35%. Це говорить про те, що в більшості випадків такі люди не здатні виявити можливість до творчого мислення. Тобто, вони зазвичай є досить непоганими виконавцями, разом з тим, процеси творчої організації і керування їм даються зі складністю.

Аналіз результатів за критерієм визначення ступеня стереотипності уяви показав, що як високий, так низький рівень розвитку стереотипності уяви властивий у однаковому співвідношенні – тобто по 24% опитаних. Це свідчить про те, що майже 1/4 опитаних курсантів мають дуже гарно розвинене творче мислення. Разом з тим, така ж кількість курсантів володіє досить стереотипним мисленням. Середні ж показники за цим критерієм властиві майже половині опитаних – 52%. В контексті аналізу майбутньої діяльності опитаних курсантів-першокурсників можна зробити висновок, що ті курсанти, у яких переважають високі показники творчості – можуть виступати певним чином новаторами у власній діяльності, їм краще вдається аналізувати поточний хід подій, узагальнено сприймати картину світу, швидко знаходити вихід із складних ситуацій. Разом з тим, такі люди, саме в силу значно розвиненої уяви можуть дещо «літати у хмарах», відходити від загально прийнятих норм і правил, що в свою чергу може дещо ускладнювати виконання ними своїх професійних обов'язків. Люди, у яких же проявились високі показники стереотипізації –

навпаки, як правило звикли вести себе досить шаблонно, чого очікують і від інших. Це, в свою чергу, може створювати певні незручності у нестандартних умовах і ситуаціях, коли необхідний неординарний, творчий підхід.

Таким чином, можна сказати, що будь-які особливості уяви курсанта-першокурсника можна використовувати як з позитивної, так і з негативної точки зору. Головним є в першу чергу виявлення і прийняття цих особливостей. Крім того, рівень уяви, як психічного процесу не є сталим і незмінним, отже цілком може піддаватись коригуванню і розвитку. Розвиток уяви у курсантів, в свою чергу, може сприяти не лише особистісному розвитку людини та її потенціалу, але й формуванню професійної уяви, і в свою чергу, професійної майстерності.